

Stockholms
stad

Rutin om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud mot barnäktenskap och könsstympling

Februari 2022

stockholm.se

**Rutin om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud mot
barnåktenskap och könsstympning**

Socialförvaltningen i Stockholms stad, februari 2022

Dnr: 3.1.1-62/2022

Kontaktperson: Didara Muradova

Sammanfattning

Det är inte tillåtet för barn och unga under 18 år att ingå äktenskap i Sverige. Barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning är allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Det innebär att det är straffbart att tvinga ett barn till en relation i Sverige eller att föra ut ett barn ur landet i syfte att barnet ska ingå en relation eller könsstympas. Huvudregeln är att utländska barnäktenskap inte längre erkänns i Sverige. Alla former av omskärelse på flickor är olagligt i Sverige. Det är också olagligt att planera, förbereda eller be någon annan att utföra en omskärelse.

Den 1 juli 2020 infördes en ny bestämmelse i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) som ger stadsdelsnämnden möjlighet att ansöka om utreseförbud som ett skydd för barn som riskerar att föras utomlands för att ingå barnäktenskap eller för att könsstympas. Förfarandet liknar i stora delar det som gäller vid ansökan om LVU. Nämnden ansöker om utreseförbud hos förvaltningsrätten och vid brådskande situationer kan nämnden besluta om tillfälligt utreseförbud.

Utreseförbud kan meddelas både när förutsättningarna för vård enligt 2 och 3 §§ LVU är uppfyllda och när så är inte fallet. Möjligheten att meddela utreseförbud är inte beroende av att möjligheten till frivilliga insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, först har uttömts. Det krävs inte heller formella misstankar mot någon i ett straffrättsligt förfarande för att bestämmelsen om utreseförbud ska kunna tillämpas¹. Med stöd av beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud kan polisen spärra, återkalla och/eller neka barnets pass eller neka utfärdandet av nytt pass. Ett beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud innebär att barnet/den unge förbjuds att lämna landet.

Rutinen är tänkt att användas som stöd för socialtjänsten, främst socialsekreterare som arbetar med att utreda barns och ungas behov av skydd eller stöd. Rutinen inleds med en kort checklista som stöd för att bedöma och ansöka om tillfälligt utreseförbud och utreseförbud. Dokumentet är också tänkt att användas som uppslagsverk och är komplement till Socialstyrelsen meddelandeblad².

Rutinen har tagits fram i samverkan med juridiska avdelningen.

¹ Prop. 2019/20:131 s.41, 47, 68 och 109-110.

² Meddelandeblad- utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m. Socialstyrelsen.

Innehåll

Sammanfattning	3
Checklista	5
Bakgrund	7
Syfte	8
Relevant lagstiftning och internationella konventioner	8
Utreseförbud enligt LVU	9
Genomförande	9
Ansökan om utreseförbud.....	10
Beslut om utreseförbud och omprövning av utreseförbud.....	11
Tillfälligt utreseförbud	12
Upphörande av ett tillfälligt utreseförbud	13
Tillfälligt undantag från utreseförbud	13
Passhinder, återkallelse av pass och spärrmarkering.....	14
Informera Polismyndigheten om utreseförbud.....	15
Överklagande	16
Verkställighet	17
När barn har hunnit föras utomlands	17
Konsultationsstöd	18
Origo resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld	18
Barnahus Stockholm.....	19
Kruton – skyddat HVB-boende	19
Amel mottagningen vid Södersjukhuset i Stockholm	20
Straffrättsliga åtgärder	20
Utreseförbud	20
Barnäktenskapsbrott.....	20
Vilseledande till barnäktenskapsresa	21
Särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv	21
Viktigt att ha med sig	21
Praxis	22
Övrigt	22
Webbutbildningar.....	23
Referenser	24

Checklista

- En anmälan/information/ansökan kommer till socialtjänstens mottagningsenhet för BoU eller motsvarande funktion.
- Ta fram denna rutin med aktuell lagstiftning.
- Gör en bedömning avseende barnets/den unges behov av skydd och stöd samt ta ställning till om det finns en *påtaglig risk* för att barnet/den unge lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas.
- Yrkesverksamma kan konsultera juridiska avdelningen när det gäller frågor kring de juridiska förutsättningarna kring utreseförbud och tillfälligt utreseförbud.
- Yrkesverksamma kan konsultera Origo i ärenden som handlar om barn, unga och unga vuxna som lever i utsatthet utifrån en hederskontext.
- Om det finns vetskap eller misstanke om att ett barn har förts ut ur landet i en hederskontext kontakta vid behov familjekonfliktsektionen på UD. Se mer om vad UD kan bistå med tidigare i denna rutin.
- Vid bedömning/fastställande av *påtaglig risk* ansök hos förvaltningsrätten om utreseförbud enligt 31 a § LVU. Vid brådskande ärenden fatta beslut om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d§ första stycket LVU. Beslut om tillfälligt utreseförbud ska underställas förvaltningsrätten.
- Vid behov av att skicka krypterad beslut per e-post till polismyndigheten kontakta socialjouren och be att få tala med gruppleddare. Socialjourens ordinarie gruppleddare har tillgång till Kurir. *Möjligheten att använda socialjouren gäller endast beslut om utreseförbud och inga andra ärenden. (Läs mer om detta under rubrik: Kontakt med polismyndigheten och krypterad lösning vid beslut om utreseförbud.)*

- Om förvaltningsrätten har fastställt ett beslut om tillfälligt utreseförbud, ska stadsdelsnämnden inom fyra veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om utreseförbud (31 f § LVU.)

Beslut om utreseförbud meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av stadsdelsnämnden.

- Om utreseförbud har meddelats ska stadsdelsnämnden inom sex månader från dagen för beslutet pröva om utreseförbudet ska upphöra (31 c § första stycket LVU). Utreseförbudet upphör också när den unge fyller 18 år eller när det inte längre finns skäl. Nämnden ska på begäran av vårdnadshavare eller den unge över 15 år pröva om beslutet fortsatt behövs.
- Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt utreseförbud, ska stadsdelsnämnden besluta att detta genast ska upphöra (31 g § andra stycket LVU). En kopia av ett beslut om upphörande av ett tillfälligt utreseförbud ska genast skickas till Polismyndigheten (23 c § 4 passförordningen).
- Beslut om tillfälligt utreseförbud gäller omedelbart enligt 40 § första stycket LVU. Även beslut om utreseförbud eller beslut om tillfälligt undantag från utreseförbud gäller omedelbart om inte stadsdelsnämnden bestämmer något annat, enligt 40 § andra stycket LVU.
- Stadsdelsnämnden får för viss resa besluta om ett tillfälligt undantag från utreseförbud. (Se mer om vilka skäl som kan vara relevanta vid ansökan om beslut om tillfälligt undantag från utreseförbud i rutinen.)
- De brott som redogörs för ovan, barnäktenskapsbrott och vilseledande till äktenskapsresa är brott som regleras i 4 kap. BrB och är därmed sådana brott som omfattas av rekommendationen om polisanmälan. (Läs mer om polisanmälan vid misstanke om brott mot barn samt sekretess i Socialstyrelsens handbok – Utredda barn och unga.)

Bakgrund

Det är sedan tidigare straffbart att tvinga någon att ingå äktenskap, äktenskapsliknande förbindelser eller att könsstympas. Från den 1 juli 2020 gäller bestämmelsen om det nya brottet barnäktenskapsbrott. Till skillnad från brottet äktenskapstvång behöver det inte ha förekommit något olaga tvång, eller utnyttjande av offrets utsatta situation, för att döma för barnäktenskapsbrott. Det är också straffbart att försöka, förbereda och stämpla samt att underlåta att avslöja eller förhindra könsstympning. Om ett barn har förts ut ur Sverige för att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas, har Sverige begränsade möjligheter att agera. Det är därför viktigt att förebygga och förhindra att så sker. Den 1 juli 2020 infördes ny lagstiftning i LVU som ger stadsdelsnämnden möjlighet att agera till skydd för barn som riskerar att föras utomlands för att ingå barnäktenskap eller könsstympas.³

Sambandet mellan att inte få välja sin partner och barnmisshandel framgår i den kartläggning som genomfördes av stiftelsen Allmänna Barnhuset av skolelever i årskurs 9 samt årskurs 2 på gymnasiet.⁴ 88 procent av barnen uppgav sig ha blivit utsatta för någon form av barnmisshandel under sin uppväxt.

I Socialstyrelsens kartläggning från 2015 uppskattades att 38 000 flickor och kvinnor i Sverige var könsstympade år 2012⁵. Av dem var 7 000 flickor under 18 år. De flesta som är könsstympade har blivit det som barn. I vissa grupper görs dock ingreppet först i samband med att en flicka eller ung kvinna ska ingå äktenskap. Det kan också handla om en sedvänja för att markera övergången från barn till vuxen kvinna⁶.

Nationella kompetensteamet tog i mars 2020 fram en rapport om bortförda personer i hederskontext och barn som uppges vara gifta⁷. Totalt 43 av de 192 kommuner som svarade på socialtjänstenkäten uppgav att de hade kännedom om bortförda personer under 2019. Sammanlagt rör det sig om 199 personer, varav 86 procent barn. I samma enkät framkom att 27 av kommunerna hade kännedom om barn som uppges vara gifta, till det sammanlagda antalet av 36 barn.

³ Se 4 kap. 4 c § tredje stycket brottsbalken, BrB (1962:700), se även prop. 2019/20:131.

⁴ Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2018). *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin partner.*

⁵ Socialstyrelsen. Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning- En uppskattning av antalet. 2015.

⁶ Socialstyrelsen. Kvinnlig könsstympning-ett stöd för hälso-och sjukvårdens arbete. 2016.

⁷ Rapport 2021:9 Plan för myndighetsgemensam information och vägledning för arbetet mot hedersrelaterad brottslighet A2020/02649/JÄM

Eftersom drygt 30 procent av landets kommuner (såväl stora som små) inte besvarade enkäterna, kan det antas att det finns ett antal bortförda personer och barn som varken omfattas av enkätresultaten eller har uppmärksammats av ansvariga förvaltningar inom kommunerna.

Syfte

Denna rutin syftar till att säkerställa enhetlighet, rättssäkerhet och effektivitet vid ansökan om utreseförbud och beslut om tillfälligt utreseförbud. Rutinbeskrivningen är ett komplement till gällande lagstiftning och Socialstyrelsens meddelandeblad⁸.

Målgrupp

Rutinen är relevant för socialsekreterare, gruppleddare och chefer som arbetar med myndighetsutövning inom BoU.

Viktigt att ha med sig

- Utreseförbudet är ett av många verktyg i arbetet med att skydda barn och unga.
- Förebyggande arbete för att förhindra att barn förs ut ur landet är av minst lika stor vikt.
- Säkerställ att barn och unga får det stöd och skydd som de har rätt till på kort och lång sikt.

Relevant lagstiftning och internationella konventioner

- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW)
- Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.
- Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen)
- EU:s brottsofferdirektiv 2012/29/EU
- Agenda 2030

⁸ Utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m. – Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet. Nr 4/2020. Juni 2020.

Utreseförbud enligt LVU

- 31 a § utreseförbud
- 31 b § ansökan och beslut om utreseförbud
- 31 c § omprövning och upphörande av beslut om reseförbud
- 31 d § tillfälligt reseförbud
- 31 e § underställning av beslut om tillfälligt reseförbud
- 31 f § tidsfrist för ansökan om utreseförbud
- 31 g § upphörande av tillfälligt reseförbud
- 31 h § utreseförbud upphör genom beslut om bland annat utlämning/ överlämnande
- 31 i § tillfälligt undantag från reseförbud

Genomförande

Utreseförbudet regleras i LVU. I lagen regleras förutsättningarna för att meddela utreseförbud, som är ett beslut som inte förutsätter något samtycke från vårdnadshavaren eller den unge (1 § fjärde stycket LVU).

Av 31 a § LVU framgår att om det finns en påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas, ska han eller hon förbjudas att lämna Sverige genom beslut om utreseförbud. (SFS 2020:352 Lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga)

Syftet med resan är avgörande

- *att ingå äktenskap, eller*
- *att ingå äktenskapsliknande förbindelse, eller*
- *att könsstympas*

Om socialtjänsten bedömer att barnet är på väg att lämna Sverige i något annat syfte än ovanstående är dessa bestämmelser inte tillämpliga. Lagstiftaren har valt att begränsa dessa bestämmelser och inte inkludera så kallade uppfostringsresor eller omvändelseförbudresor. Det pågår dock en ny statlig utredning om att utvidga utreseförbudet för barn⁹. Utredningens huvuduppgift är att överväga om det finns skäl för att utvidga tillämpningsområdet för utreseförbud för barn till att omfatta risken för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att utsättas för andra brottsliga gärningar än barnäktenskap och

⁹ [Utredning om utvidgat utreseförbud för barn - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/08/20200814100000)

könsstympning. I uppdraget ingår också att överväga om ett utreseförbud för barn bör utvidgas till att omfatta så kallade uppfostringsresor eller resor som syftar till att barnet ska delta i allvarlig kriminalitet eller terrorbrottslighet¹⁰.

Risken ska vara påtaglig

- inte tillräckligt med en ringa risk
- det ska finnas konkreta omständigheter som talar för att det finns en risk för att barnet förs utomlands/lämnar Sverige i något av angivna syften

Praxis/rättsfall

KR i Jönköping 2020-09-11 mål nr 2847-20

KR i Stockholm 2021-01-15 mål nr 7110-20

Utreseförbudet omfattar både civilrättsligt giltiga äktenskap och äktenskapsliknande förbindelser. Begreppet äktenskapsliknande förbindelser har samma betydelse som i 4 kap. 4 c § andra stycket Brottsbalken (1962:700), BrB, och avser förbindelser som ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter och skyldigheter i förhållande till varandra¹¹.

Risken för att barnet könsstympas utomlands avser brott enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

Ansökan om utreseförbud

Om det finns en påtaglig risk för att ett barn som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå barnäktenskap/äktenskapsliknande förbindelser eller könsstympas, ska hen förbjudas lämna Sverige (utreseförbud 31 a § LVU).

Så som för omedelbart omhändertagande med stöd av 6§ LVU kan det ibland även i situationer när ett utreseförbud är aktuellt bli nödvändigt för stadsdelsnämnden att ingripa skyndsamt. Stadsdelsnämnden kan då besluta om tillfälligt utreseförbud om det är sannolikt att ett utreseförbud behövs och att beslutet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att barnet/den unge förs utomlands eller lämnar Sverige. Om stadsdelsnämnden har fattat beslut om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § LVU ska det enligt 31 e § LVU underställas förvaltningsrätten. Om förvaltningsrätten har fastställt ett beslut om tillfälligt utreseförbud ska stadsdelsnämnden

¹⁰ [Utredning om utvidgat utreseförbud för barn - Regeringen.se](#)

¹¹ Meddelandeblad- utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m. Socialstyrelsen.

inom fyra veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut inkomma med en ansökan till förvaltningsrätten om ett utreseförbud (31 f § LVU.)

Följande gäller vid utreseförbud:

- Möjligheten att meddela utreseförbud är inte beroende av om möjligheten till frivilliga insatser först har uttömts.
- Utreseförbud kan meddelas både när förutsättningarna för vård enligt 2 och 3 § LVU är uppfyllda och när de inte är det.
- Barnets samtycke eller medverkan påverkar inte beslut om utreseförbud.
- Ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud medför passhinder, passåterkallelse och spärrmarkering.
- Att föra ut ett barn ur Sverige i strid med utreseförbudet är straffbart.

Med stöd av beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud kan polisen spärra, återkalla barnets pass eller neka utfärdandet av nytt pass. Ett beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud innebär att barnet/den unge förbjuds att lämna landet. För att Polismyndigheten ska bli varse att passhinder och skäl för passåterkallelse har uppstått ska stadsdelsnämnden eller domstolen genast skicka en kopia av ett beslut som har meddelats om utreseförbud enligt 31 a § LVU. Läs mer om passhinder, passåterkallelse och spärrmarkering i Socialstyrelsen meddelandeblad om utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m.

Beslut om utreseförbud och omprövning av utreseförbud

Beslut om utreseförbud fattas av förvaltningsrätten efter ansökan från stadsdelsnämnden (31 b och c § § LVU).

Om utreseförbud har meddelats ska stadsdelsnämnden inom sex månader från dagen för beslutet pröva om utreseförbudet ska upphöra. Beslutet ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning (31 c § första stycket LVU). Bestämmelsen har utformats med 13 § andra stycket LVU som förebild.¹²

¹² Prop.2019/20:131 s 78 och 112.

Nämnden ska också, när det finns skäl till det, pröva om utreseförbudet ska upphöra. Nämnden har således ett ansvar för att ett utreseförbud inte består under längre tid än vad som är nödvändigt. För att ett utreseförbud ska kunna meddelas krävs att det föreligger en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. Om det inte längre finns en sådan påtaglig risk eller om övriga kriterier inte är uppfyllda ska stadsdelsnämnden besluta att utreseförbud ska upphöra.

Ett utreseförbud upphör när:

- En vårdnadshavare eller ung person över 15 år begär det
- Det inte längre finns skäl- ex officio, d.v.s. på eget initiativ.
- Senast när barnet fyller 18 år

För att Polismyndigheten ska bli varse att passhinder eller skäl för passåterkallelse har upphört ska stadsdelsnämnden eller domstolen genast skicka en kopia av ett beslut som har meddelats om att utreseförbud/tillfälligt utreseförbud har upphört enligt 31 c eller 31 g § LVU eller skicka information om att ett sådant beslut i annat fall har upphört (23 c § passförordningen)¹³

Tillfälligt utreseförbud

I likhet med beslut om omedelbart omhändertagande med stöd av 6§ LVU kan det ibland i situationer när ett utreseförbud blir aktuellt bli nödvändigt för stadsdelsnämnden att ingripa skyndsamt. Stadsdelsnämnden får besluta om tillfälligt utreseförbud om det är sannolikt att ett utreseförbud behövs och rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige (31 d§ första stycket LVU).

Om stadsdelsnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde (31 d§ andra stycket LVU).

¹³ Socialstyrelsen meddelandeblad om utreseförbud och SoU 2018:69 Ökad skydd mot hedersrelaterad brottslighet s.198-199.

Beslutet om tillfälligt utreseförbud ska underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades (31 e § första stycket LVU). I regel bör beslutet och skälen kunna dokumenteras samma dag som beslutet fattas. Om beslutet inte underställs i rätt tid upphör beslutet att gälla. (31 e § första och tredje stycket LVU).

En kopia av ett beslut om tillfälligt utreseförbud ska genast skickas till Polismyndigheten (23 c § 2 passförordningen).

Upphörande av ett tillfälligt utreseförbud

Ett tillfälligt utreseförbud upphör om tidsfristen för underställande inte följs (31 e § tredje stycket LVU). Om beslutet upphör på grund av att nämnden inte följt tidsfristen eller begärt förlängning av tiden får inte ett nytt beslut om tillfälligt utreseförbud fattas på samma grunder som föranledde det tidigare beslutet. Det utgör dock inte hinder för nämnden att ansöka om utreseförbud.¹⁴

I 31 g § första stycket LVU anges vid vilka situationer ett tillfälligt utreseförbud upphör. Även dessa regler liknar de regler som gäller vid omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU. Enligt bestämmelsen upphör ett tillfälligt utreseförbud om en ansökan om utreseförbud inte har gjorts i tid (inom fyra veckor från förvaltningsrättens beslut om fastställande av tillfälligt utreseförbud) och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller när rätten avgör frågan om utreseförbud.

Vidare ska nämnden genast besluta att ett tillfälligt utreseförbud ska upphöra om det inte längre finns skäl för beslutet. Här krävs att nämnden fattar ett särskilt beslut för att det tillfälliga utreseförbudet ska upphöra att gälla. Ett sådant beslut får också meddelas av den rätt som prövar en fråga om utreseförbud.¹⁵

En kopia av ett beslut om upphörande av ett tillfälligt utreseförbud ska genast skickas till Polismyndigheten (23 c § 4 passförordningen).

Läs mer om handläggning vid upphörande av beslut i avsnitt 8.7 i Socialstyrelsens handbok, LVU-handbok för socialtjänsten.

Tillfälligt undantag från utreseförbud

Stadsdelsnämnden får för viss resa besluta om ett tillfälligt undantag. Exempel på när beslut om undantag kan fattas är

¹⁴ Prop. 2019/20:131 s. 114.

¹⁵ Prop. 2019/20:131 s. 114-115

exempelvis för skolresor eller vid semesterresor om barnet är placerat i familjehem och följer med familjehemmet på semesterresa. Ett sådant beslut får fattas bara om det inte finns någon risk för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till annat land, i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. (31 i § LVU). En kopia av ett beslut om tillfälligt undantag från ett utreseförbud ska genast skickas till Polismyndigheten (23 c § 3 passförordningen). I de fall där ett barn har meddelats ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud kan ett provisoriskt pass utfärdas (7 a passlagen).

Passhinder, återkallelse av pass och spärrmarkering

För att utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud ska vara effektivt genomförs även vissa ändringar i passlagen. Beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud innebär att det föreligger hinder för Polismyndigheten att bifalla en passansökan (7 a § första stycket passlagen)¹⁶. Ett beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud innebär också att ett redan utfärdat pass kan återkallas (12 § första stycket 10 passlagen). Polismyndigheten får omhänderta ett pass om fråga om återkallelse har uppkommit och det finns risk att passinnehavaren reser ut ur landet innan beslut om återkallelse hinner meddelas (18 § första stycket 1 passlagen).

Polismyndighetens ansvar¹⁷

Polismyndigheten kan registrera och spärra, återkalla eller omhänderta barnets svenska pass. Om barnet därefter ansöker om ett nytt pass, under den tid som beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud gäller, ska ansökan avslås.

Polismyndigheten kan inte spärra, återkalla eller omhänderta ett utländskt pass. Barn med dubbelt medborgarskap kan därför lämna Sverige med annat hemlandspass än sitt svenska pass.

Nationellt identitetskort omfattas inte av de nya bestämmelserna. Polismyndigheten får därför inte spärra eller omhänderta barnets nationella identitetskort, även om barnet har fått ett utreseförbud enligt LVU.

¹⁶ SKR hemsida om utreseförbud

¹⁷ Polismyndighetens riktlinjer för beslut om utreseförbud enligt LVU

Om barnet genom beslut från stadsdelsnämnden eller domstol har fått ett tillfälligt undantag från utreseförbud enligt 31 i § LVU har barnet rätt att efter en ansökan få ett provisoriskt pass utfärdat.

Ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud medför ett hinder för utfärdande av pass och utgör också skäl för passåterkallelse. När ett pass återkallas leder det också till att en spärrmarkering läggs in i det inhemska resehandlingsystemet (RES) samt i gränsöverskridande databaser (SIS/Interpol). Vid både in- och utresa från Schengenområdet görs en kontroll i SIS, detta kan även ske i samband med polisingripande i Sverige. Spärrmarkeringen innebär att det finns möjlighet att upptäcka och hindra att ett barn som har ett utreseförbud lämnar Sverige¹⁸

Informera Polismyndigheten om utreseförbud

För att Polismyndigheten ska bli varse att passhinder och skäl för passåterkallelse har uppstått ska stadsdelsnämnden eller domstolen genast skicka en kopia av ett beslut som har meddelats om:

- Utreseförbud enligt 31 a § LVU
- Tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § LVU
- Tillfälligt undantag från ett utreseförbud enligt 31 i § LVU
- Att utreseförbud/tillfälligt utreseförbud har upphört enligt 31 c eller 31 g § LVU eller skicka information om att ett sådant beslut i annat fall har upphört (23 c § passförordningen)¹⁹

Läs mer om passhinder, passåterkallelse och spärrmarkering i Socialstyrelsens meddelandeblad om utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m.

Kontakt med polismyndigheten och krypterad lösning vid beslut om utreseförbud

Enligt information från Polismyndigheten ska beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud faxas till faxnummer 010-563 44 44. Om beslutet fattas utanför kontorstid och det brådskar bör socialtjänsten ringa till 114 14 SOS Alarm för att på så sätt komma i kontakt med aktuell passexpedition.

Om socialtjänsten har tillgång till e-post med kryptering kan beslutet istället mejlas till registrator.kansli@polisen.se. Vid behov kan socialförvaltningens socialjour bistå samtliga stadsdelsnämnder

¹⁸ Prop. 2019/20:131 s. 93.

¹⁹ Socialstyrelsens meddelandeblad om utreseförbud och SoU 2018:69 Ökad skydd mot hedersrelaterad brottslighet s.198-199.

med att skicka beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud via den krypterade digitala lösningen ”Kurir” som är den vanligaste lösningen polismyndigheten använder sig av. Uppdraget att erbjuda den digitala lösningen via socialförvaltningens socialjour avser enbart beslut om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud mot barnäktenskap och könsstympning. Övriga ärenden som behöver underrättas polismyndigheter hanteras inom ramen för varje stadsdelsförvaltningens ordinarie verksamhet och rutiner.

Krypterad e-post om utreseförbud

Vid behov av att skicka beslut om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud mot barnäktenskap och könsstympning via e-post till polismyndigheten kontakta socialjouren och be att få tala med gruppleddare. Socialjourens ordinarie gruppleddare har tillgång till Kurir.

Möjligheten att ta hjälp av socialjouren gäller endast beslut om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud mot barnäktenskap och könsstympning.

Ärendet inleds hos polisen med att domstolen eller stadsdelsnämnder skickar eller lämnar in sitt beslut till berörd polisregion. Eftersom landets kommuner har egna rutiner för sitt arbete och för sin kontakt med Polismyndigheten innebär detta i praktiken att ett beslut om utreseförbud kan lämnas in fysiskt på en polisstation eller komma in via e-post, fax eller på annat sätt. Det skriftliga beslutet kan komma att föregås eller följas upp av ett telefonsamtal.

Överklagande

När förvaltningsrätten har beslutat om ett utreseförbud är stadsdelsnämnden skyldig att fortlöpande pröva om utreseförbud ska bestå. Omprövning av ett beslut ska även ske när vårdnadshavaren eller barnet, om barnet fyllt 15 år, begär det. Stadsdelsnämndens omprövning ska alltid resultera i ett formellt beslut. Nämndens beslut om att utreseförbudet ska fortsätta går att överklaga enligt 41 § första stycket 8 LVU. Även beslut om att ett utreseförbud ska upphöra mot vårdnadshavarens eller barnets vilja omfattas av rätten att överklaga.²⁰ Stadsdelsnämndens beslut om tillfälligt undantag från ett utreseförbud går att överklaga enligt 41 § första stycket 9 LVU. Beslut om tillfälligt utreseförbud går inte att överklaga.

²⁰ Prop. 2019/20:131 s.86 och 118 samt socialstyrelsens meddelandeblad om utreseförbud och barnäktenskapsbrott nr 4/2020, juni 2020.

Läs mer om överklagande i kapitel 16 i Socialstyrelsens handbok 2020, LVU-handbok för socialtjänsten.

Verkställighet

Beslut om tillfälligt utreseförbud gäller omedelbart enligt 40 § första stycket LVU. Andra beslut av stadsdelsnämnden, t.ex. beslut om utreseförbud eller beslut om tillfälligt undantag från utreseförbud gäller omedelbart om inte stadsdelsnämnden bestämmer något annat, enligt 40 § andra stycket LVU.

Läs mer om verkställighet i kapitel 16 i Socialstyrelsens handbok 2020, LVU-handbok för socialtjänsten.

När barn har hunnit föras utomlands

Det är lättare för stadsdelsnämnden att agera till skydd för barnet så länge barnet befinner sig i Sverige. I de fall ett barn har hunnit föras utomlands finns det verktyg och rutiner för att försöka få tillbaka hen till Sverige. Om barnet utsätts, eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck i utlandet så kan barnet/den unge vända sig till svenska ambassaden eller Utrikesdepartementet (UD) för att få information om vilka möjligheter som finns för att få hjälp att komma hem till Sverige.²¹

Flera myndigheter kan involveras i ett ärende som behandlas av UD. Ett ärende rörande familjrelaterat tvång innebär att UD tar kontakt med socialtjänsten i den nödställdas svenska hemkommun. UD har inga utredande befogenheter och är beroende av socialtjänstens utredande funktion vid bedömning i det enskilda ärendet utifrån individens situation. Samverkan i dessa ärenden är därför avgörande.

UD:s checklista vid ärenden där barn förs utomlands mot sin vilja:²²

- Om det finns vetskap eller misstanke om att ett barn har förts ut ur landet i en hederskontext kontakta gärna familjekonfliktsektionen på UD.
- UD är beroende av socialtjänsten för bedömning av barnets situation. Om möjlighet finns för barnet att återvända blir

²¹ En handbok om hedersrelaterat våld och förtryck för dig inom Barnahuset. Linköpings Universitet 2020. Dnr: BKV-2020-00066

²² [Familjrelaterat tvång i utlandet - Regeringen.se](#) samt en handbok om hedersrelaterat våld och förtryck för dig inom Barnahuset. Linköpings Universitet 2020. Dnr: BKV-2020-00066, sid 12.

det ofta aktuellt för hemkommunen att göra en bedömning gällande försörjningsstöd för repatrieringskostnader, d.v.s. hemresebiljett och eventuell nytt pass för barnet. Frågan om mottagande vid återvändande aktualiseras i majoriteten av ärenden.

- Som huvudregel krävs båda vårdnadshavarens medgivande för att utfärda pass till barn. Om barnet befinner sig i en situation där det finns risk för att dess hälsa eller utveckling skadas eller andra särskilda skäl får pass utfärdas utan medgivande från vårdnadshavare. När medgivande saknas kontaktar UD hemkommunen för att de ska yttra sig i passärendet om utfärdande utan vårdnadshavarens medgivande. Enligt passlagen ska ett yttrande avges skyndsamt. (passlagens 11 och 11 a &&).
- Det är inte ovanligt att UD utöver socialtjänsten också står i kontakt med polis och åklagare i den här typen av ärenden.

Kontaktuppgifter till UD

Sektionen för familjekonfliktsfrågor

Telefon 08-405 55 88

Regeringskansliets växel

Telefon 08-405 10 00

UD-Jouren

Telefon 08- 405 50 05

Ud-kc@gov.se

Konsultationsstöd

Origo resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld

Origo erbjuder stöd och rådgivning till flickor/pojkar och kvinnor/män i åldern 13-26 år som lever i en hederskontext. Origo drivs i samarbete mellan kommunerna i Stockholms län, Polisregion Stockholm och Region Stockholm. På Origo arbetar personal med olika professioner såsom kuratorer, polis och barnmorska. Yrkesverksamma t.ex. inom polis, skola och fritid, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt frivilliga aktörer kan konsultera Origo i ärenden som handlar om unga och unga vuxna som lever i en hederskontext. Origo är en HBTQ diplomerad verksamhet.

Kontaktuppgifter för medarbetare inom socialtjänsten

Telefon:08-508 251 20 (vardagar kl. 9 – 16).

E-post: origo@stockholm.se

Webbplats: <https://etjanst.stockholm.se/origo/>

Origos film: [Origo film](#)

Barnahus Stockholm

Barnahus är en myndighetssamverkan mellan polis, socialtjänst, åklagarmyndigheten, BUP och barnsjukvård. Syftet med samverkan är att barn mellan 0 och 18 år som misstänks vara utsatta för brott ska kunna komma till ett och samma ställe och att berörda myndigheter där ska samverka kring barnet.

Socialekreterare kan ringa till Barnahus för att få råd och stöd kring polisanmälan vid misstanke om brott mot barn. De brott som kan vara aktuella är exempelvis könsstympning, vilseledande till äktenskapsresa eller annat som omfattar brott mot barn under 18 år enligt 3, 4, 6 kap. Brottsbalken.

Vid behov kan Barnahus sammankalla till samrådsmöten under förutsättning att polisen inlett en förundersökning om brott och socialtjänsten har en utredning enligt 11 kap 1 § SoL. Vid samrådet närvarar samordnare från Barnahus, ansvarig socialekreterare, åklagare, polis, BUP och barnskyddsteam.

När det finns uppgifter om heder eller oro kring hedersproblematik, medverkar även medarbetare från Origo i samrådsmöten. I de fall det handlar om ett barn som befinner sig utomlands mot sin vilja kan personal från UD medverka.

Genom samverkan inom Barnahus kan myndigheter säkerställa att arbetet sker med barnets behov i centrum och tillgodose såväl behov inom förundersökning men också barnets och dess föräldrars behov av stöd och behandling. Barn och unga som är aktuella på Barnahus kan även erbjudas läkarundersökning och krisstöd antingen via socialförvaltningen eller via BUP beroende på behov.

Kontaktuppgifter för medarbetare inom socialtjänsten

Telefon: 08-508 257 00 (vardagar kl. 9 – 16).

E-post: barnahus@stockholm.se

Kruton – skyddat HVB-boende

Kruton erbjuder skyddat boende för unga flickor, kvinnor, män och par som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Kruton har ett kollektivboende med åtta platser och 5 skyddslägenheter på olika adresser i Stockholm. Kruton HVB tar emot flickor och kvinnor. I skyddslägenheterna kan kvinnor, män och par placeras. Kruton HVB tar emot placeringar dygnet runt. All personal på Kruton boenden har HBTQ-kompetens.

Rutin om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud mot barnäktenskap och könsstympning
20 (24)

Som en del i arbetet kan Kruton använda utredningsverktyget Kontroll och våld i hederns namn. Verktöget används för att utreda omfattningen av hot och våld samt risk för hot och våld. Utredningen utmynnar i en bedömning av den våldsutsattas situation samt föreslår åtgärder som bör vidtas för att ge den enskilde stöd att leva ett liv utan våld.

Kontaktuppgifter till Kruton

Telefon: 08-508 44 550

E-post: kruton@stockholm.se

Amel mottagningen vid Södersjukhuset i Stockholm

Mottagningen tar emot flickor och kvinnor som blivit utsatta för kvinnlig omskärelse/könsstympning. De erbjuder konsultation med yrkesverksamma. På Amel mottagningens hemsida finns tips på samtalsstöd.

Kontaktuppgifter till Amel mottagningen

Telefonnummer: 08-616 27 00

Telefontider:

Måndag- torsdag- kl. 08.00- 12.00 och kl. 13.00- 15.00

Fredag- kl. 08.00- 12.00

Straffrättsliga åtgärder

Utreseförbud

Enligt 45 § LVU döms den som för ett barn ut ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud till fängelse i högst två år. För försök döms det till ansvar enligt 23 kap. Brottsbalken.

Barnäktenskapsbrott

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år, döms till barnäktenskapsbrott till fängelse i högst fyra år (4 kap. 4 c st. 3 § BrB). Brottet avses i de fall där en gärningsperson genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår ett barn att ingå ett äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse. Den kan också dömas för äktenskapsbrott som förmår eller tillåter ett barn att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse. Detta gäller även om gärningspersonen uppger att hen inte varit medveten om att offret var under 18 år om gärningspersonen varit oaktsam beträffande offrets ålder.

Vilseledande till barnäktenskapsresa

Bestämmelserna om vilseledande till tvångsäktenskapsresa i 4 kap. 4 d § BrB utvidgas till att även omfatta de situationer som avses i bestämmelsen om barnäktenskapsbrott. Brottet benämns som vilseledande till äktenskapsresa.

Den gör sig skyldig till brott som genom vilseledande förmår en annan person att resa till en annan stat än den där hen bor, i syfte att personen genom olaga tvång eller utnyttjande av hans eller hennes utsatta belägenhet ska förmås att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i bestämmelsen om äktenskapstvång. Bestämmelsen utvidgas till att omfatta även att genom vilseledande förmå ett barn att resa till en annan stat än den där barnet bor, i syfte att barnet där ska utsättas för en sådan gärning som avses i den bestämmelsen om barnäktenskapsbrott. Straffet för vilseledande till äktenskapsresa är fängelse i högst två år. Brottet beskrivs i lagstiftningen i anslutning till bestämmelsen om människohandel i 4 kap 1 a § BrB²³.

Särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv

Regeringen har framfört att offer för hedersrelaterad brottlighet är en synnerligen utsatt grupp som drabbas särskilt svårt. Detta beror bland annat på att offer för hedersrelaterad brottlighet kan fråntas möjligheten att bo kvar med sin familj och ha kontakt med dem eller berövas möjligheten att stanna kvar i sin skola och hålla kontakt med sina vänner. Regeringen anser därför att det bör finnas utrymme att bedöma att brott med hedersmotiv kan ha högre straffvärde än annan likartad brottlighet som inte är hedersrelaterad. Därför införs en särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 BrB som innebär att det vid bedömningen av straffvärdet av ett brott ska ses som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.²⁴

Viktigt att ha med sig

- Med de nya bestämmelserna stärks barnrättsperspektivet.
- Lagstiftaren lyfter ansvaret från barnet och lägger i stället fokus på vårdnadshavares ansvar att skydda sitt barn från äktenskap.

²³ Prop.2019/20:131 s 53 och 102.

²⁴ Prop.2019/20:131 s. 8 och 32

- Det är vårdnadshavares ansvar att förhindra att barn ingår äktenskap.
- Barnäktenskap sker inte bara i utlandet utan även här i Sverige.
- De brott som redogörs för ovan, barnäktenskapsbrott och vilseledande till äktenskapsresa och könsstympning, är sådana brott mot barn som socialtjänsten bör polisanmäla om det inte strider mot barnets bästa.

Praxis

Nationella kompetensteamet följer utvecklingen från förvaltningsdomstolarna²⁵. Det kan konstateras att lagstiftningen om utreseförbud tillämpas och att det börjar utformas en praxis på området. Även vid genomläsning av domar kan konstateras att det råder oklarhet för yrkesverksamma bland annat avseende i vilka fall ett barn kan åläggas med utreseförbud samt hur man ska hantera situationen då barnets vistelseort inte längre är känd. Det finns inga domar avseende barnäktenskap ännu, även om 19 brott anmälts under andra halvåret 2020.

Vid behov kan yrkesverksamma konsultera juridiska avdelningen när det gäller frågor kring eller inför ställningstagande gällande utreseförbud och tillfälligt utreseförbud.

Övrigt

Nationella Kompetensteamet vid Länsstyrelsen Östergötland ska under år 2021 samordna framställandet av och sammanställa en myndighetsgemensam vägledning för yrkesverksamma inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skolväsendet och polis för att förhindra och förebygga att barn lämnar landet för att giftas bort, könsstympas eller utsätts för olika former av hedersrelaterat våld eller tvång²⁶. Denna del av uppdraget ska ske i samverkan med Barnafrid, Socialstyrelsen, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten.

Vägledningen ska också omfatta ovan nämnda aktörers arbete och ansvar när barn och vuxna med hemvist i Sverige av sådana skäl

²⁵ Rapport 2021:9 Plan för myndighetsgemensam information och vägledning för arbetet mot hedersrelaterad brottslighet A2020/02649/JÅM

²⁶ Rapport 2021:9 Plan för myndighetsgemensam information och vägledning för arbetet mot hedersrelaterad brottslighet A2020/02649/JÅM

blir utsatta utomlands. Vägledningen ska belysa hela samverkanskedjan mellan berörda myndigheter avseende både den förebyggande och den transnationella dimensionen. I genomförande av uppdraget ska även beaktas hur pandemin kan påverka barns och ungas sårbarhet och barns möjlighet av att få skydd och stöd.

Inom ramen för uppdraget kommer även en information om de nya bestämmelserna som trädde ikraft den 1 juli 2020 och det rättsliga skyddet mot hedersrelaterad brottslighet tas fram. Informationen ska finnas tillgänglig på lämpliga språk och spridas till barn och unga samt deras anhöriga. Motsvarande information ska tas fram och spridas till vuxna som i sitt yrke träffar barn och unga.

Webbutbildningar

Länsstyrelsen i Stockholms län har i samverkan med Origo, länets myndighetsgemensamma resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Länsstyrelsen Östergötland och Södertälje kommun tagit fram en **webbkurs i hedersrelaterat våld och förtryck**. Webbkursen finns här: [Om hedersrelaterat våld och förtryck \(webbkursheder.se\)](http://webbkursheder.se)

Socialstyrelsen har publicerat en ny fördjupad webbutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Länk till utbildningen här: [Ny fördjupad utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck - Socialstyrelsen](#). Utöver webbutbildningen har socialstyrelsen även publicerat ett handledningsmaterial och ett kunskapsstöd om kvinnlig könsstympning samt ett bedömningsstöd för att upptäcka hedersvåld och bedöma risk för framtida våld specifikt för utredningar av barn inom socialtjänsten.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har ett nationellt uppdrag att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. På deras webbplats ([Startsida - Hedersförtryck \(hedersfortryck.se\)](http://Startsida - Hedersförtryck (hedersfortryck.se))) finns information om socialtjänstens ansvar i arbetet med flickor och kvinnor som könsstympats samt en webbutbildning gällande hedersrelaterat våld och förtryck.

Referenser

Rapport 2021:9 Plan för myndighetsgemensam information och vägledning för arbetet mot hedersrelaterad brottslighet
A2020/02649/JÄM

Regeringens proposition. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*. Prop. 2019/20:131.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2018). *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin partner*.

Socialstyrelsens handbok. *Utreda barn och unga*. Socialstyrelsen, juni 2016. Artikelnummer: 2015-1-9.

Socialstyrelsen handbok. *LVU handbok för socialtjänsten*. Socialstyrelsen, mars 2020. Artikelnummer: 2020-3-6642.

Socialstyrelsen. *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning - En uppskattning av antalet*. 2015.

Socialstyrelsen. *Kvinnlig könsstympning - ett stöd för hälso-och sjukvårdens arbete*. 2016.

Slutbetänkande av *Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv*. Regeringskansliet. SoU 2018:69.

En handbok om hedersrelaterat våld och förtryck för dig inom Barnahus. Linköpings Universitet 2020. Dnr: BKV-2020-00066.

Elektroniska källor:

Socialstyrelsens hemsida: Meddelandeblad *UtrESEförbud och barnäktenskapsbrott m.m. – Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*

[UtrESEförbud och barnäktenskapsbrott m.m. – Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet \(socialstyrelsen.se\)](https://www.socialstyrelsen.se/utreseforbud-och-barnakenskapsbrott-m-m-okad-skydd-mot-hedersrelaterad-brottslighet)

SKR:s hemsida: Nya regler om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud enligt LVU [Nya regler om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud enligt LVU | SKR](https://www.skr.se/nya-regler-om-utreseforbud-och-tillfalligt-utreseforbud-enligt-lvu)